

—≡ Ս Ի Ո Ն ≡—

ԻԵ. ՏԱՐԻ — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ

1951 ≡ ՄԱՅԻՍ ≡ ԹԻԻ 5

ԱՄԵՆԱՊԱՏԻԻ

Տ. ԳԱՐԵԳԻՆ Ս. ԱՐՔԵՊՍ. ԽԱԶԱՏՈՒՐԵԱՆ

ՆՈՐԸՆՏԻԸ ՊԱՏՐԻԱՐԿ Կ. ՊՈԼՍՈՑ

ԽՍԲԱԳՐԱԿԱՆ

ԱՍԵՆ. Տ. ԳԱՐԵԳԻՆ Ս. ԱՐՔԵՊՍ. ԽԱՉԱՏՈՒՐԵԱՆ

ՆՈՐԱՆՏԻՐ ՊԱՏՐԻԱՐԺ Կ. ՊՈԼՍՈՅ

Հակառակ օրերու տրտմութեան, որքան արտաքին աշխարհի նոյնքան մեր ներքին կեանքին վրայ, միտթարական պարագայ մը եղաւ ընտրութիւնը Տ. Գարեգին Ս. Արքեպս. Խաչատուրեանի, յաթոռ Կ. Պոլսոյ պատրիարքութեան։ Ուրախութիւն է մեզի իրազեկ ըլլալ որ տարիներու հակամարտութիւններով բաժնուած կողմերը մեր ժողովուրդին, վերջապէս կրցին հասկնալ զիրար գերազոյն յղացքին մէջ, որ Կ. Պոլսոյ Հայոց պատրիարքութիւնն է, տակաւին երէկ այնքան չքեղ և նախախնամական դերով կապուած մեր ժողովուրդի կեանքին, իսկ այսօր այլապէս սրտառուչ հանդամանքով շարունակելու և իրազործելու ինքզինքը և իրմով պայմանաւոր անցեալ, ներկայ և զուցէ ապագայ այն կարելիութիւնները՝ որոնք տակաւին կը մնան կապուած այդ Աթոռին, և անով պայմանաւոր հայ ժողովուրդի իրաւունքներուն։

Այս ընտրութիւնը ընդհանուր և ջերմ ուշադրութեան առարկայ կ'ընէ նորէն Կ. Պոլսոյ Պատրիարքական Աթոռը, նախ որ այն կը կատարուի յանձին արդի հայ եկեղեցականութեան ամենէն զգօնամիտ և փառաւոր մէկ ներկայացուցիչին, երկրորդ այս բարեգէպ առիթով կը վերահաստատուի Թուրքիոյ պատրիարքութեան ընտրութեան մեր իրաւունքը։ Ահա թէ ինչու կը բերկրի մեր հոգին իւր յարմարագոյն այս ընտրութեան, զգայուն, հոգեւէր և զիտուն հոգեւորականին, որ ամենէն բախտորոշ մէկ շրջանին, կուգայ զրաւելու տարիներէ ի վեր թափուր մնացած և մենատիրական ու շահամէտ շահագործումներու առարկայ եղած նուիրապետական այս Աթոռը։

Ան կուգայ, տարիքով և իմաստութեամբ պսակուած, զիտակից իր դերին և բազմապահանջ պաշտօնին, գործելու համար դաշտի մը մէջ, ուր իրականութիւնը իր պարագային թէև սրտաւնդիչ գոյներով կը ներկայանայ, սակայն ուր շատ բան կայ ընելիք, շատ բան քանդուած ըլլալուն համար։

Ի՞նչ պիտի ընէ, կամ աւելի ճիշդ ի՞նչ պարտի ընել Թուրքիոյ նորընտիր Պատրիարքը. բայց այս չէ որ պէտք է ամենէն աւելի մտազրաւէ զմեզ։ Նորընտիր Պատրիարքը ինք անտարակոյս այդ հարցումը ըրած է անշուշտ իր խիղճին, և վստահ միայն պարտինք ըլլալ թէ, իբրև զիտուն՝ զիտակից և պարտաճանաչ հոգեւորական, զիտէ թէ ի՞նչ և ի՞նչպէս պարտի ընել՝ կատարելու համար իրմէն սպասուածը։

Իսկ թէ ի՞նչ պարտի ընել Թուրքիոյ հայութիւնը, զօրավիզ ըլլալու համար իր Պետին, իրապէս արդիւնաւորելու համար անոր գործը հանրային բարւոյն

և օգտին համար: Եթէ խորհինք թէ և յաղթանակ արժող զործերու կը սպասուի արդիւնաւորելու այս պաշտօնը, պէտք է նկատի ունենանք թէ յաղթանակը որ միշտ պտուղն է հրաշքին, կախեալ է հաւատքէն՝ այսինքն հոգեկան կեց-
ուածքէն՝ ոչ միայն անոր որ պիտի զործէ հրաշքը, այլ նաև անոնց՝ որոնց համար է մանաւանդ որ պիտի զործուի հրաշքը:

Արդ, մեր կարծիքով Կ. Պոլսոյ մերազն ժողովուրդը և բովանդակ Հայութիւնը աջակցած կը լինի Թուրքիոյ նորընտիր Պատրիարքին՝ իր պաշտօնի կատարմանը մէջ, եթէ ամէն բանէ աւելի նախ խոր ակնածանքով դիմաւորէ եկողը. ապա այն զաղափարն ու դերը զոր ան կ'անձնաւորէ: Յարգանք ըսելով չենք հասկնար միայն արտաքին այն պատշաճութիւնները զորս ամէն պատ-
ուազգած հայ ունի իր Եկեղեցւոյ պետին նկատմամբ, այլ այն ակնածալից վստահութիւնը թէ ընտրողներն ու ընտրուողը խորապէս ըմբռնած են կացու-
թիւնը՝ որով մտահոգուած է ամէն Հայ Եկեղեցւոյ զաւակ, ինչպէս արտա-
սահմանի, նոյնպէս Մայր Հայրենիքի մէջ:

Յարգել՝ այսինքն արժէք տալ այն բոլոր տեսակէտներուն, ցանկու-
թիւններուն և սկզբունքներուն, զորս նորընտիր Պետը ունի իր պաշտօնին եւ
զործին նկատմամբ: Զինքը ընդունելէն վերջ սրտազին, լսել զինքը հաւատ-
քով և աջակցիլ իրեն յարգանքի և հնազանդութեան ոգիով, ազգային և կրօնա-
կան կեանքի զգացումին ընդմէջէն, մոռնալով խէթերն ու վէճերը, որոնք կը
տառապեցնեն տարաբախտօրէն քանի մը տարիէ ի վեր Կ. Պոլսոյ հայութեան
ոգին:

Նորընտիր Պատրիարք Տ. Գարեգին Արքեպս. Խաչատուրեանի անձը, ո-
գին և տարիներու արդիւնաշատ զործունէութիւնը, ապացուցուած զբաւական-
ներն են բովանդակ ազգի ակնկալութեան: Իր ուխտի պատգամը, արտասան-
ուած 15 Մարտ Հինգշաբթի օրը աթոռանիստ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, ուրիշ
զբաւական մը մեր ակնկալութեան ու հաստատումին: Խաղաղութեան և սիրոյ
իր խօսքը, պատգամն է բովանդակ քրիստոնէութեան և մանաւանդ Հայ Եկե-
ղեցւոյ ողոյն և զգացումին, և արդի ժամանակներու հրամայական պահանջ-
ներուն:

Աթոռը զոր կը զբաւէ նորընտիրը, պանծալի հնութենէ աւելի մեծ
հմայք ու դեր ունեցած է մեր եկեղեցական ու ազգային հինգհարիւրամեակի
ընթացքին: Սակայն անցեալը եթէ կը խօսի մեզի, ներկան ու իր անհրաժեշ-
տութիւններն են որոնք դերազանցօրէն կը շահագրգռեն այսօր զմեզ: Թուրքիոյ
մեր ազգային կեանքի աղէտն ու տրտմութիւնները շատ բան պակսեցուցած են
անտարակոյս Աթոռին իրաւական հմայքէն, սակայն անիկա կը մնայ իր նուի-
րապետական դիրքին մէջ: Թուրքիոյ Հայոց Պատրիարքութիւնը իր դիրքին ու
անցեալ փառքին համապատասխան հաստատութիւն մը և Աթոռ մը կարենալ
ըլլալու և շարունակելու համար, այս ընտրութիւնը պէտք է սկիզբ մը նկատուի
նոր իրազործունէերու և նուաճումներու, եթէ մեծ չի հնչեր բառը:

Անոնցմէ ամենէն էականը մենք կը նկատենք դէպքերու բերումով հո-
գիններուն մէջ ազօտացած բայց դարաւոր իր ոյժէն երբեք չինկած յաջգններու
վերարժեւորումը, ըսել կ'ուզենք մեր ժողովուրդի ամուր վստահութիւնը իր
Եկեղեցւոյ դերին վրայ: Տակաւին շատ հեռացած չեն մեզմէ այն օրերը երբ

հովուապետի մը տիրական անձը կը դղրդէր մեր բոլորին հողինները, անոնցմէ առնելու համար անմահ խալութիւնը արգաւանդ կեանքին: Մեր ժողովուրդը դեռ չէ դադրած բաց պահելու իր սիրտը սրբազան ձայներու, երբ զայն հնչեցնելու կարելիութիւնը ստեղծուի անշուշտ: Թուրքիոյ Հայոց նորընտիր Պատրիարքին և այդ աթոռով պայմանաւոր ժողովուրդին համար առաջին աստիճանի անհրաժեշտութիւն է բաց հողիով և սրտով դիմել այդ ոյժերու անթառամ շտեմարանին՝ անկէ վերքերելու համար այն՝ որ բաւեց դարուց ի դարս այս ժողովուրդի հաւաքականութիւնը, ողբղէն խտութիւնը անվթար պահելու:

Այս տեսակէտով սրտապնդիչ ու բարձրօրէն զովելի մտածումը նորընտիր Պատրիարքին, մտադրած ըլլալը Բնծայարանի մը բացումը Կ. Պոլսոյ Պատրիարքութեան հովանաւորութեան ներքեւ, շարունակելու համար Արմաշու, այլևս խափանուած, Դպրեմանքին դերը, Թուրքիոյ հայութեան կրօնական պէտքին սատար հանդիսանալու համար: Գուցէ ոչ ոք պիտի կրնար իրաւամբ մտածել և այս անտեղիտալի պահանջը իրազօրծել, բայց միայն նորին Ամենապատուութիւն՝ նորընտիր Պատրիարքը:

Անոնք որ մօտէն կը ճանչնան իր անձն ու արժանիքները, իր իղձերուն անկեղծութեանցը մէջ, և Թուրքիոյ Հայոց կրօնական կարիքն ու ժողովուրդին պէտքերը իրենց խորութեանը մէջ, կրնան վստահ ըլլալ թէ նոր թուականի մը առաւօտն է որ կը ծագի տարիներէ ի վեր ամայացած Կ. Պոլսոյ Աթոռին վրայ: Այս համոզումը ոչինչ ունի պատրոդական, վասնզի կը հաւատանք թէ արդիւնք է ոչ թէ սիրելի զգացումի մը միայն, այլ սկզբունքի մը:

Այդ սկզբունքը այն մտածումն է ինքնին՝ թէ համայնքներու կեանքին շինութեան զործը ամենէն առաջ և աւելի կը կարօտի բարոյական ուժերու, որոնք երևան կուգան բարոյական առաքինութիւններով զօրացած զործիչներու միջոցաւ: Գաղափար մըն է այս, որուն ճշդութիւնը հաստատող սրտազրաւօրէն գեղեցիկ ապացոյցներ քիչ չեն եղած մեր ազգային կեանքին մէջ: Հայութեան լաւագոյն օրերը կը զուգադիպին միշտ իր բարոյական մեծութեան թուականներուն: Այդ թուականներէն իւրաքանչիւրին վերև կը սաւառնի միշտ դէմքն ու անունը Հաւատքի և Տեսիլքի մարդոց, որոնց մէջ միայն կրնայ ապրիլ «Աստուծոյ Հոգին», առաջնորդութեան ճշմարիտ ուժը:

Թուրքիոյ Հայութեան նորընտիր Պատրիարքը, Ամեն. Տ. Գարեգին Ս. Արքեպս. Խաչատուրեան, բարձրօրէն օժտուած իմացականութեամբ և սրտով, քաջալերուած Կ. Պոլսոյ, բովանդակ Թուրքիոյ, ինչպէս նաև ազգին ընդհանրական վստահութեամբ, պիտի կրնայ բռնկեցնել կայծը հայ մտքին ու հոգիին, ինչպէս ըրին տակաւին երէկ մեր նուիրապետական ծանօթ Աթոռներուն վրայ իր ուսուցիչներն ու հոգեկցորդ եղբայրները:

Սիրելի ու բարձրօրէն կենսական է իր մտածումը. կը հաւատանք թէ այդ մտածումը իրեն ըլլալով հանդերձ, մտածումն ու պահանջն է նաև Կ. Պոլսոյ հայութեան, որուն մէջ երբեք չէ լռած հոգեկան և իմացական արժէքներու ձայնը. ու մանաւանդ կը հաւատանք նորընտիր Գահակալին այդ արժէքներու շուրջ մօտ կիսադարեան իր խանդավառ սպասին:

Յաջողութիւնը Աստուծոյն է անշուշտ, բայց մեզմէ կուգայ կամքը զայն իրացնելու:

Ամենապատիւ Տ. Գարեգին Պատրիարքի եկեղեցական ու հանրային կեանքին հետևողներուն համար, դժուար չէ եղած իր մէջ հաստատել արժէքներ և առաքինութիւններ, որոնք միայն երջանիկ կրնան ընել այն հաստատութիւնը՝ որուն իբրև պետ կը կոչուի ինքը:

Եղած է աշակերտ ազնիւ, զիտուն և բարձր հոգիի մը, Գուրեան Սըրբազանին, հետևող մը անոր կեանքին ու իւրացնող մը անոր մտաւոր ձիրքերուն:

Եղած է վարդապետ և ուսուցիչ, այսինքն դասատու հաւատոյ և ուսման, այս վերադիրներու լայն հասկացողութեանց ընդմէջէն: Եղած է նոյնպէս վարիչ և Տեսուչը Եկեղեցւոյ (Եպիսկոպոս) և եկեղեցական հաստատութեանց: Եղած է գրող, ուսումնասիրող, քաղաքագիտ, զիրին ու զիրքին արժէքը մեծապէս գնահատող և անով ժողովուրդին հասնելու ջանացող:

Վերջապէս՝ եղած է անձ մը նուիրեալ և հաւատարիմ իր կոչման և ուխտին բարձրութեան: Փառաւորուած է իր կրօնական սքեմով և փառաւորած գայն:

Արդիւնաւոր ըլլալու աստիճան վաւերական զրազէտ մըն է ինքը, և ինչ որ ելած է իր զրչէն, Շողակաքումներէն սկսեալ մինչև Աւխարհի Լոյսն ի Հայս՝ երկու պատկառելի հատորներ, Տարօնաւունչ, և Նարեկ՝ տաղաչափուած աւխարհաբարով ու տակաւին հրատարակութեան պատրաստ երկեր, անիկա կը զրէ գերազանցօրէն օգտակար ըլլալու աւագ ցանկութեամբ մը: Արդարև, քառասուն տարի է որ Ամենապատիւ Տ. Գարեգին Պատրիարքի մտքին բոլոր ուժերը, հոգիին բոլոր խռովքները զործի վերածուեցան այդ մայր ցանկութեան խողովակով: Գասախօս, թարգմանիչ, պատմիչ, հաւաքիչ, զործիչ, եկեղեցւոյ պաշտօնատար, այս բոլոր պայմաններու ներքև անիկա կը հպատակի նոյն այդ նշանաբանին:

Իր զրականութեան ամենէն յանկուցիչ և ինքզինքը պարտադրող ոգին իր կրօնագգած շունչն է, որով տողորուած են իր բոլոր էջերը: Այս ոգիովն ու շունչովը կը մնան դրոշմուած իր բոլոր երկասիրութիւնները: Եւ ասիկա անոր համար, վասնզի իր բովանդակ կեանքը զոր յատկացուց իր ժողովուրդի հոգևոր և մտաւոր յանձանձումին, այդ ոգին և զիծն է որ կը վերբերէ:

Անշուշտ այս քանի մը ընդհանուր նշմարները իր կեանքէն ու զործէն, չեն ներկայացներ տիպարը, իր բոլոր շնորհներուն մէջ, սակայն կը բերեն փաստերը շքեղ ու աղուոր կեանքի մը և զործի մը, որ այսօր այնքան իրաւունքով և արժանիքով կը բազմի Կ. Պոլսոյ պատրիարքական գահուն վրայ, իրագործելու բովանդակ ազգին ակնկալութիւնը իրմէն:

